

VYSTAHOVALECTVO Z KYSÚC DO JUHOVÝCHODNÉHO UHORSKA V ROKOCH 1834–1835

MARIAN LIŠČÁK

Numerous migration of population from Kysuce Region in 1834–1835 was not a unique phenomenon in the context of emigration from this region. She should be included amongst the largest migration waves in the 19th century, because under its influence left Kysuce estimated 3–5% of the population. Main stream left their region in April and May 1835 and the migrants was leaving in large groups. The main reasons for emigration were a spreading rumors, hunger, high fragmentation of land, debt, natural disasters, fires, but also the overall psychological impact of a variety of successive disasters between 1831 to 1835. Migration flows, however, did not stop and continued with different intensity throughout the rest of the 19th century. For the area of Kysuce had emigration a positive impact especially in terms of fragmentation of property holdings, because leaving people mostly sell their communal property to a their family members, thereby partially have been associated originally fragmented pieces of land. But it was only temporary, as by inheritance in subsequent generations, the partitioned of soil continued.

Key words: emigration; 1834–1835; Kysuce Region; Banat; Krasov county.

Vystaňovalectvo z Kysúc do juhovýchodného Uhorska v rokoch 1834–1835

Problematika vystaňovalectva do južných častí Uhorska v období 18.–19. storočia je v súčasnosti často vnímaná ako všeobecný periodicky a prirodzene sa opakujúci jav, ktorý bol podnietený rôznymi menej či viac podstatnými faktormi. Do úzadia sa pritom dostáva fakt, že prakticky každá migračná vlna bola vyvolaná silnými čiastkovými problémami, ktoré v konkrétnych postihnutých lokalitách vyvolávali v obyvateľstve potrebu zmeniť prostredie pre život a odhodlať sa na dlhú cestu za zlepšením životných podmienok. Neveľká pozornosť sa v slovenských podmienkach venuje napríklad problematike vystaňovalectva kysuckého obyvateľstva do oblasti tzv. „Banátu“ v prvej polovici 19. storočia. Existujú síce zmienky o tomto jave vo všeobecnejšej literatúre,¹ prípadne pohľad z druhej strany, teda zmienky o usadení tohto obyvateľstva v Banáte,² avšak často bez konkretizácie pôvodu a bez rozboru príčin ich odchodu zo svojich domovov. Táto štúdia sa pokúsi aspoň čiastočne vyplniť túto medzeru a na základe prevažne archívneho materiálu sa pokúsi vysvetliť dôvody odchodu značného počtu obyvateľstva Kysúc počas neveľmi známej migračnej vlny rokov 1834–1835.

Kysuce v prvej polovici 19. storočia

Na Kysuciach, ktoré sú i dnes na Slovensku známe vďaka chladnejším klimatickým podmienkam, bol život v každej historickej etape náročným. Dávno upadli do zabudnutia časy, keď

¹ MATULA, V. – VOZÁR, J. a kol.: *Dejiny Slovenska II.* Bratislava 1987, s. 508–509.

² AUERHAN, J.: *Čechoslováci v Jugoslávii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku.* Praha, 1921, s. 97–154; HLÁŠNIK, P. – PASKOVÁ, B.: *Slováci v Rumunsku – Humánnogeografické aspekty.* Nadlak 1997. 119 s.

prichádzajúci valašský element osídlil tieto málo úrodné oblasti, a ako jediný tu vďaka chovu vysokohorského dobytká dokázal zmysluplne prežiť. Valasi sa časom vzdali výraznejšieho chovu oviec a postupne prešli i na iné poľnohospodárske spôsoby obživy, čo im umožnil hlavne pokrok v kultivácii pôdy (trojpoľné a neskôr hlavne striedavé hospodárstvo, pestovanie krmovín, stajňový chov dobytká, hnojenie pôdy).³ Populačná krivka oblasti narastala a počas prvej polovice 19. storočia začínala presahovať únosné hranice. S postupným narastaním populácie v relatívne pokojných časoch druhej polovice 18. storočia išla ruka v ruke i čoraz väčšia rozdrobenosť majetkovej držby pôdy. Ťažké podmienky v oblasti vystihnú asi najlepšie slová dobových obyvateľov z jednej z mnohých sťažností, ktoré adresovali stoličnému súdu: „*Že my ubohy poddany w slawnem kraji kde wrch stola a počsatek wod sa nachadza dost mizerne žit mosime kde zima zezimu sa stikuje!*”⁴

Čo sa týka výživy, základom stravy boli v tejto dobe v prevažnej miere zemiaky, doplnené niekoľkými nenáročnými obilninami (ovos, jačmeň atď.), strukovinami a kapustou. V značnej časti obcí sa pre zlé klimatické podmienky nedala dopestovať ani len raž siata. Dokladá to napríklad záznam z Novej Bystrice z roku 1819: „*Reži Meric 4 /a jedna osmina/ kтеру ponewač sa w Chotare nerodi kupel za 16,3*”⁵ Dopestovanie akejkoľvek úrody navyše záviselo od vhodného počasia a v priestore ako Kysuce mali razantnejšie výkyvy počasia často katastrofálny dopad na úrodu. Mysel' ľudí potom často zachvátila beznádej a strach o vlastné životy.

Faktory vystaňovalectva z Kysúc v rokoch 1834–35

Primárny faktor – Mylná informácia

Jedným z hlavných impulzov pre túto vystaňovaleckú vlnu boli klamlivé správy, ktoré sa šírili Uhorskom ohľadom vhodných podmienok pre kolonizáciu v banátskych stolicích, a to hlavne v Krašovskej. Šírla sa fáma, že na kráľovský rozkaz boli odtiaľ vyhnaní pôvodní obyvatelia a na ich pozemky sa hľadajú noví, ktorí zadarmo dostanú ich dom, náradie, dobytok a navyše nebudú poddanými žiadneho zemepána. Realita však bola celkom iná. V týchto stolicích sa síce dalo usadiť, avšak za podmienky, že migrant má hotovosť aspoň 300 zlatých, aby si mohol postaviť dom, zakúpiť dobytok a poľnohospodárske náradie.⁶

Sekundárne faktory

Primárny faktor i keď zrejmy, bol samozrejme len špičkou pomyselného ľadovca. Ľudia len tak neodchádzajú a neopúšťajú svoje obydlia, v ktorých žili celé generácie, len na základe šíriacich sa fám v krajine. Vplývalo na nich viacero faktorov dlhodobejšieho charakteru, ktoré podnecovali ich nespokojnosť, ba dokonca až beznádej, čím umocňovali náchylnosť prepadnutia i nepodloženým fámam, kvôli ktorým im svítala nádej na východisko zo situácie, v ktorej sa po neľahkých skúškach osudu a súhrou ďalších sekundárnych príčin nachádzali.

Cholera 1831

Odchod obyvateľov Kysúc v rokoch 1834–35 do oblastí juhovýchodného Uhorska vyvolalo niekoľko po sebe nasledujúcich zásadných katastrof. Zčať možno udalosťou, ktorá je v uhorských dejinách dobre známou, cholеровou epidémiou roku 1831. Na území Čadčianske-

³ MATULA, V. – VOZÁR, J. a kol.: *Dejiny Slovenska II.* Bratislava 1987, s. 499.

⁴ Štátny archív Bytča (ďalej ŠA BY), fond Panstvo Teplička (ďalej PT), k. 6, inv. č. 40.

⁵ ŠA BY, PT, k 17, inv. č. 60.

⁶ MATULA, V. – VOZÁR, J. a kol.: *Dejiny Slovenska II.* Bratislava 1987, s. 508–509.

ho dištriktu panstva Strečno sa cholero­vá epidémia naplno prejavila medzi mesiacmi júl–október 1831⁷ a v Starobystrickom dištrikte panstva Teplička s miernym oneskorením v mesiacoch august–november 1831.⁸ Podľa matričných záznamov možno odvodiť postupné šírenie tejto epidémie. V Čadčianskom dištrikte sa začala šíriť z mestečka Čadca od júla do okolitých dedín a v Starobystrickom dištrikte v mesiaci august v smere od obce Radôstka (ležala na ceste zo Žiliny do Starej Bystrice) do Starej Bystrice a do ostatných okolitých dedín.⁹ Celkovú mortalitu obyvateľstva v danom období pre celé Kysuce možno na základe spracovaného materiálu odhadnúť na približne 5–7 % populácie,¹⁰ pričom konkrétnejšie údaje v tomto smere prinesie až podrobnejšie štúdium tejto problematiky pre celý región Kysúc. Cholera vyhladzovala celé rodiny, praktický každý človek prišiel o nejakého príbuzného: „neš prisla ta nemoc nestastna Cholera, tak zemrelami jeden den Manželka na druhi den Cera, na treti den zat a tak mne staremu zestalo po Cere a zatowi patero drobnich deti“¹¹ Obyvateľstvo síce bolo zvyknuté na chorobnosť a vysokú mortalitu, hlavne počas zimných mesiacov, avšak cholero­vá epidémia roku 1831 bola niečím, čo prekračovalo únosné hranice a zanechalo v srdciach ľudí hlbokú ranu a pachuť beznádeje. Výstižne zúfalstvo v časoch cholery popisuje starobystrický farár Ján Holáč vo svojej kronike: „Priatelja nástupcovia! Videli by ste jedným pohľadom ľudí tu a tam na lúkach, poliach, lesoch ako jedli, pili a naraz zastihnutí cholero­u padli a zomreli. Videli by ste plače, náreky, stonanie a vzdychy k Otcovi nebeskému v tomto smutnom položení. Videli by ste našu námahu dňom nocou, ako sme chodili pomedzi nešťastný ľud a sme ho zaopatrovali a tešili prv ako ich zachvátili náhla smrť, takže sme mohli oprávnene povedať: Dotkla sa nás ruka Pánova.“¹²

Vznik cholery si ľudia vykladali po svojom, počínajúc náboženským výkladom o božom treste až po racionálnejšie hľadanie príčiny v stravovacích návykoch: „jako Komisia pripoyena svecsi stalo ticho až tohto roku tak uskobneho a strasliwego nas prenasleduje tak že neni mozna Obstat kdesto pretim porcie platu panskeho nemožeme platit ano tey soli čo sa obawame že zas cholera pride ked neslane budeme uživat.“¹³ O tom, akú ryhu zanechali udalosti leta a jesene 1831 v dušiach obyvateľstva Kysúc azda najlepšie vypovedá rozsiahla záplava novovybudovaných sakrálnych objektov, ktoré obyvatelia vybudovali pre naklonenie si Boha na svoju stranu, ale i ako pamiatku obetiam epidémie. Dokladá to napríklad socha Panny Márie¹⁴ a kaplnka u Minárov vo Vychylovke,¹⁵ ale objekty tohto druhu a poslania z daného obdobia sa v hojnom počte nachádzajú i v ďalších obciach Kysúc, čakajúc na svoje zdokumentovanie.

Sucho a následný hladomor v rokoch 1834–1835

Jednou z podstatných príčin vysťahovalectva v rokoch 1834–1835 bolo sucho a následný hladomor. Situáciu výstižne zachytil spomínaný Ján Holáč, ktorý obidva roky popisuje vo svojej kronike:

„Rok 1834: Panovala planéta Mars a nastalo katastrofálne sucho, najmä v našej milovanej vlasti v Uhorsku. Pod slnečnými lúčmi všetko na lúkach a poliach vyschlo, neostalo nič, len

⁷ Vid' matričné záznamy jednotlivých obcí v Štátnom archíve v Bytči.

⁸ LIŠČÁK, M.: *Cholera na Bystriciach*. Novobystrický hlásnik, 19, 2011, č. 6, s. 17–18.

⁹ Tamtiež.

¹⁰ ŠA BY, PT a Panstvo Bytča-Strečno (ďalej PBS) – matričné záznamy jednotlivých obcí.

¹¹ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

¹² ŠA BY, pobočka Čadca, Holáčova kronika – prepis.

¹³ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

¹⁴ LIŠČÁK, M.: *Cholera na Bystriciach*. Novobystrický hlásnik, 19, 2011, č. 6, s. 17–18.

¹⁵ LIŠČÁK, M.: *Kaplnka vo Vychylovke u Minárov (u Feštra)*. Novobystrický hlásnik, 20, 2012, č. 4, s. 22–23.

vyprahlá zem. Môžeš si predstaviť milý nástupca aký nastal hlad pre ľudí i dobytok, takže sa nedalo počúvať jeho bučanie, že až zdivočil a podochol. Čo ostalo predávali za lacný peniaz. Pár volov stál 20 fl.

Rok 1835: Čo rok 1834 nezmárnil to nastávajúci roku 1835 takisto suchý, keď vyschli všetky potoky, studne, pramene, močiare a k tomu sa ešte na horizonte zjavila Halleyho kométa, o môj Bože, všetko znivočil a ľudské pokolenie pre biedu a hlad odsúdil na dlhé roky na plač.“

Holáčove slová v sebe skrývajú, okrem popisu samotného sucha a jeho psychologického dopadu, niekoľko ďalších podstatných informácií. Napríklad si treba zasadiť úkaz Halleyho kométy do doby, keď bola drvivá väčšina obyvateľstva Kysúc negramotná a žila v zamotanom okruhu chabých náboženských vedomostí, povier a dedinskej mágie. Dvoma po sebe nasledujúcimi suchými rokmi došlo na Kysuciach k narušeniu krehkej rovnováhy v poľnohospodárstve¹⁶ a značná časť obyvateľstva bola výraznejšie vystavená hladu. Východiskom bolo v mnohých prípadoch práve odpredanie časti majetku, ktorú vlastnili niektorému z rodinných príslušníkov, prípadne inému záujemcovi. Za získané peniaze potom človek väčšinou vyplatil svoje podlžnosti a ešte mu niečo málo zostalo i na cestu za lepším životom.

Dlhý a rozdrobenosť pôdy

Na Kysuciach, ale i ďalších severnejších oblastiach Uhorska, bola veľkým problémom vysoká rozdrobenosť pôdy. V tejto dobe tu bolo už veľmi ťažké nájsť roľníka, ktorý by užíval celú sedliacku usadlosť, ktorá by jeho i jeho vlastnú rodinu dokázala užiť. Rozdrobenosť pôdy dosahovala až také absurdné úrovne, že bolo bežné, aby ľudia mali v majetkovej držbe čiastky o rozlohe 1/64 (často však ešte menej)¹⁷ pôvodnej sedliackej usadlosti. Dokladá to napríklad tento citát:

„Nižej podpisani znamo činime Slawnemu Panstwu Gruntovnemu, že sme po Emigrantoch kteri na Dolne Strani S. Uherskej Krajini na Bidlo odchodia znaseho Mestečka Csattcze a Csastky Rolne w Dluhoch znamenitich zahnužene na pusto zanechawaju, takowe Rolne Csastky ze wseckimi ročitimi Terchami y zdluhami nanich passivnimi na seba wzali, jakowe častky rolne tuto niže a od keho odebrate wikladame a sice:

1. Csastku na Roli Adamcovej 1/64 kteru Ondrej Kovač na pusto zanechal, ja Šimek a Pawel Krkoska prijimam ze wsemi Terchami a Dluhmi.
2. Csastku na Roli Romanovej 1/36 kteru Simek Zhrebnina na pusto zanechal Ja nižej doloženi Jano Zhrebnina na seba y Terchami a Dluhami na seba berem.
3. Csastku na Roli Romanovej 1/72 kteru Simek Zhrebnina mladsi na pusto zanechal ja Jozef Zhrebnina ze wseckimi Terchami a dlužotbu na nej na seba berem.
4. Csastku na Roli Lampovej 1/108 kteru Ondrej Dlabacs na pusto zanechal ja Jano Dlabacs a Šimek Dlabacs ze wseckimi Terchami a Dluhami naněj sa winachazajicima na seba berem.
5. Csastku na Roli Kantorovej 11/576 kteru Jozef Hlavacs na pusto zanechal ja Jano Hlavacs ze wseckimi Terchami a Dluhami na seba berem.

¹⁶ Ľudia si úrodu museli vždy rozdeliť na časť na konzumovanie a sadenie v nasledujúcom roku, pričom časť určená na konzumovanie väčšinou sotva stačila na vyživenie rodiny. Pri dvojročnej neúrode nielenže nebolo čo jesť, ale už ani sadiť, lebo ľudia sa museli uchýliť ku konzumácii osiva a sadiva, aby prešli smrti hladom.

¹⁷ „Nižej doloženi znamo činime S. Gruntovnemu Panstvu že Kuba Mucha obiwatel Csattze s Manželku a z Ditkami sCsattcze odchodi na Dolne Strani S. Uherskej Krajini a Csastku Rolnu 1/80 swojemu Bratowi janovi Mucha za f60 z dlhami Passioniny f40 w Summe f100 Sajnoch zanechawa w Čsasnem Užitku od ktorej Terchi ročite predmenowani Jano Mucha konati sa obligovat a tuto 1/80 ku svojej časce pripojiti chce kdežto on 1/40 Častku na Roli Milosovej užiwati bude že tomu tak jest přitomne pismo pri jmene swem w kolečku primaske přitomnosti čini na Csattczy Dna 26. Maja 1835. Jano Mucha Obiwatel Csattcze, Jozef Poliacsek Richtar; Ondrej Dlabacz, Jano Kizek, Simek Kadlubecz, Jano Polyacsek Boženicy, Per E. Walter.. Juri Loc Not.“ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

6. *Csastku na Roli Kantorovej 1/96 ktoru Juro Hobzak moj Brat na Pusto zanechal Ja Jozef Hobzak na seba prijimama ze wseckimi Terchami a Dluhami passivnimi.*
7. *Csastku na Roli Kantorovej 2/192, ktoru moj Bratanec Simek Machacs na Pusto zanechal, Ja Jozef Machacs alifer Kubista na seba berem z Terchami ay Dluhami passivnimi*¹⁸

Na malých hospodárstvach sa dala len veľmi ťažko dopestovať strava pre jednu rodinu na celý rok. V prípade neúrodného roka to znamenalo, že daná rodina bude mať veľké problémy s hladom. Ak človek nechcel, aby jeho rodina hladom pomrela, musel hľadať rôzne riešenia. Najčastejším bolo požičanie si finančných prostriedkov na preklenie ťažkého obdobia. Keďže však s nízkou majetkovou držbou nebolo veľa priestoru na splácanie dlhov, tie postupne narastali do čoraz väčších súm. Situácia sa v množstve prípadov dostala do fázy, keď už nikto nebol danému človeku ochotný požičať peniaze, ale pre prežitie jeho rodiny sa nič iné, ako požičať si, robiť nedalo. Na to aby sa ľudia dostali do takejto zložitej situácie, pri tak rozdrobenej majetkovej držbe, bohato postačili dva po sebe nasledujúce neúrodné roky. Východiskom bolo odpredať celý svoj majetok, vyplatiť dlhy a za zvyšné peniaze podniknúť cestu do úrodnejších a menej preľudnených oblastí krajiny.¹⁹ Na Kysuciach vystaňovalctvo v tom čase už nebolo novinkou, nakoľko už do 30. rokov 19. storočia prebehlo niekoľko rozsiahlejších vln vystaňovalctva do južných častí Uhorska.²⁰

Požiar

Častým dôvodom odchodu zo svojho rodného panstva bol aj požiar domu i celej usadlosti. Plamene dokázali v priebehu krátkej chvíle spraviť z človeka žobráka. Postihnutej rodine nezostávalo zväčša iné riešenie ako hľadať šťastie inde: „*Obwzlasne ale Slawnemu panstwu nasemu že ponevacš wtento tak tvrđy csas tim vícej že skrz naramny ohen o wsecko stawanje a ziwnosti zdopuscsenim Boskim prisli sme, tak že sebe netrufajce nijakim spuspobom pomost ase viživit, tehdi uminily sme si nadolnie strany odeist a tam sa obidlit*“²¹ Zimy v severnom Slovensku bývajú výdatné, takže bez poriadneho obydlia a kúrenia, zostávala požiarom postihnutým osobám len malá nádej na prežitie. Je veľmi pravdepodobné, že práve katastrofy typu požiarov vyvolávali drobné migračné vlny. Mnohých z nich nám zachytávajú dobové obecné účtovné knihy ako tzv. „*pohorencov*“, teda ľudí, ktorí prišli požiarom o svoj majetok. Väčšina obcí, ktorými prechádzali im zo solidarity poskytla určitý finančný príspevok.²² Predstavitelia obce sa na nich nepozerali ako na žobrakov. Vedeli totiž, že sa to môže kedykoľvek prihodiť aj niekomu z nich.

Podmienky vystaňovalctva

Ak chceli obyvatelia v prvej polovici 19. storočia opustiť svoje domovy a hľadať šťastie v iných častiach Uhorska, museli pred tým vykonať niekoľko opatrení. Tieto sa líšili v závislosti

¹⁸ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

¹⁹ „*Jako Ludya do Banatu odchodily skrz Dluhy sa strowilo z porastom 0,36*“ ŠA BY, PT, k. 15, inv. č. 58.

²⁰ DUBOVICKÝ, O. – PODMANICKÝ, J.: *Stará Bystrica a okolie*. Bratislava 1998, s. 106–107.

²¹ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

²² „*Na Pohorencow do Orawy dal 1,0^o, ďalej „Pohorentzom do Frajstaku 1,0^o, ďalej „Dalo se pohorenczom Do Preš-porku 1,0^o, ďalej „Dalose na Rajecz na pohorenczow 2,3^o, ďalej „Dalo se na pohorenczow Do mesta Serdel 1,4^o“ (ŠA BY, PT, k 15, inv. č. 60), ďalej „Pohorenczom z Kostolán 1,0^o, ďalej „Pohorencom ze Srnjeho sa dalo 1,0^o, ďalej „Pohorencom do Moravsko Ljeskoveho sa dalo 1,0^o, ďalej „Pohorenczom do Fehervárskej stolicze 0,5^o, ďalej „Dalo sa pohorencom ze Szerdahelu 0,5^o, ďalej „Dalosa pohorencom z Wadowjec almizni 0,3^o, ďalej „Dal Pohorencom s fidvarskej stolicse 0,50.“ ŠA BY, PT, k. 15, inv. č. 59.*

od panstva, pod ktoré daný poddaný spadal. Napríklad na panstve Strečno, ktoré patrilo v tomto čase rodine Esterházyovcov, musel každý človek získať od vedúcich predstaviteľov svojej rodnej obce tzv. „*atestat*“, teda priepustku. Tento dokument, úradne potvrdený predstaviteľmi danej obce, zaručoval, že tento človek nemá žiadne podlžnosti voči panstvu, ani iným osobám v ňom prebývajúcim, takže môže slobodne panstvo opustiť.²³ Bez tejto priepustky nemohol žiaden človek, pod hrozbou trestu, panstvo opustiť. Richtár každej obce zodpovedal za hodnotnosť a overenosť informácie o nulových záväzkoch migranta, takže z pohľadu panstva bol v prípade zistených podlžností odídencu bráný na zodpovednosť on. V panstve Teplička, ktoré patrilo barónskemu rodu Sinovcov z Viedne, toto naopak tak razantne vyžadované nebolo. Respektíve sa o tom nezachovali žiadne konkrétne záznamy. Pre Tepličianske panstvo boli dôležité hlavne vlastnícke práva odchádzajúcich na ich urbárne časti. Tieto museli pred svojím odchodom odpredať a panstvo o tom učinilo záznam v protokole kúpnopredajných zmlúv.²⁴ Okrem toho museli panstvu zaplatiť určitú finančnú čiastku za odchod, spoň tak to naznačujú záznamy z dobových účtovných kníh obcí v Bystrickej doline: „*Vicerichtar odebral od ludi odhadajicich do Banatu 80 zlatých*“.²⁵

Vystáhovalectvo

Katastrofa často predchádza ďalšej katastrofe. Suchým rokom 1834–1835, totiž predchádzala udalosť, ktorá bola podstatným spúšťačom vystáhovalectva z Kysúc do juhovýchodného Uhorska v tomto období. Na základe zachovaných archívnych materiálov sa dá totiž predpokladať, že v mesiaci apríl roku 1834 sa v obci Staškov v Čadčianskom dištrikte panstva Strečno stala udalosť, ktorá vyvolala vystáhovalectvo v danom roku. Išlo takmer určite o požiar. Pod vplyvom danej katastrofy sa z obce v druhej polovici apríla a začiatkom mája 1834 trvalo vystáhovalo do juhovýchodného Uhorska 18 rodín.²⁶ Už vtedy sa s nimi pustili na cestu i dve rodiny zo Zborova nad Bystricou.

Hlavná vystáhovalecká vlna však bola vyvolaná práve šíriacimi sa fámami o voľných hospodárstvach v Krašovskej stolici. Z Kysúc sa ďalší prúd vystáhovalcov vydal na cestu znovu v mesiaci apríl nasledujúceho roku 1835. Začiatok jari bol najvhodnejším obdobím pre odchod,

²³ „*Mi niže podepsani urad Osadi Staskova znamost tisnime Stimto nasim pismem wsem komubi znati a vedeti prisluchalo obzlastne nasej milostivej wrchnosti Slavneho Panstvi Strečenskeho panom oficirom tes aj slavnej stolici Trencsanskej panom že odbirajice sa nasa obivatelkine Anna Pjunktula vdova nadolnye Uhri nabildo ale zrozkazu slavneho Panstvi abisa žaden pres Atestatom nehibal mi ale urad sa wisvetlujeme že skaždím jest vikontenovana azadnemu neni nist podlužna nato mi urad zeznavame ameni nasim tak aj petsatku potvrzujeme Stalo sa v Dome Richtarskem Nastaskove Dne 9 maja 1835. Upritomnosti Rich. Jana Zvetza, Josef Sporika, Jana Kismala, Josef Perdyocha Coram Joane Augustiny“ ŠA BY, PBS, k. 318–321.*

²⁴ „*Pave Uradnik a Stefan uradnik Predavaczy, Jozef Vojtek Kupitel.*

Ja niže podpisani Paul Uradnik odchadzajicze do Banatu odpredavam od seba mich potmokov a jakichkolvek Napadnikov Mu Csastku Urbarsku na 12 2/4 par za Roli Maczkovej v Osade Novej Bisticrzy ze vsetkimi pripadnostami placzmi, zahradami, stavmi, hnojom a plotmi za zlatich fajnovich tristo dvaczat tojest 320 spolu sufurovy Jozefovy Vojtek, kteri slobodno uživat vecsitim pravom I zesvimi potomky bude a vsetke jak panske kralovske i stoliczne zbivat a fstavat za vozamy je nezadiucze sebe ani mim potomkom zadneho pruva Naczoja Jozef Vojtek jako Kupitel pristavam tarchi vsetkej znasat a Penaze predležit sa zavazujem. Pre znalost vidavam ze tento predaj a odkupeni list menami obidvoch stranek podpisani a neznaicui pisat vsetkimi Rukami križiky pri menach nasich csinime na Novej Bisticrzy dna 8 Marcza 1847 Pavel Uradnik m.p. Stefan Uradnik m.p. Predavac, Jozef Vojtek kupitel, pri piromnosti nasej Jano Bisaha Richtara, Adama Vojtek Boženika, Martin Romanik pirsazneho, Matej Maczkuľjak prisazneho, Mathej Tabaczar prisazneho. En elottem Batlay Jozef Keroleti Jogyzo.“ ŠA BY, PT, Protokol kúpnopredajných zmlúv obyvateľov Novej Bystrice na kopanice a urbárne úžitky, krabica 18, inv. č. 63, no. 50.

²⁵ ŠA BY, PT, k. 17, inv. č. 60.

²⁶ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

nakoľko ešte nezačali poľnohospodárske práce. Bolo teda dosť času na zhruba dvojmesačnú púť na Dolnú zem. Na novom mieste mali stále dosť času na usadenie sa pred zimným obdobím. Odišť mohli odhadom okolo 3–5 % obyvateľov každej kysuckej obce. Napríklad z mestečka Čadca odišlo začiatkom roka 1835 podľa zachovaných dokumentov 26 rodín.²⁷

Z odchádzajúcich sa 80–90% na cestu vydalo práve v apríli a máji 1835. Ďalší sa na cestu vydali zväčša v júli a auguste, keď sa definitívne potvrdilo, že i tento rok bude na Kysuciach veľmi neúrodný.²⁸ Ľudia neodchádzali individuálne, ale v skupinách, ktoré tvorilo niekoľko desiatok osôb. Niektoré prepúšťacie protokoly udávajú aj oblasť, do ktorej daná osoba odchádzala. Podľa nich prevažná časť emigrantov smerovala do juhovýchodnej časti Uhorska, presnejšie do Krašovskej stolice:

„*Mi niže podepsani Richtar, urad a poctiva Obec Osadi Osčadnitza rečenej znamo činime stimto nassim pismom kdekolvek toho zapotreba bude Obwzlasstne Slawnej a Milostiwej Wrchnosti z akehokolvek Uradu. Že Obiwatel nass Andreas Koza pre Uzkost a psotu nevipovedenu ano aj pre Malu Role drżawu zeswu Manželku a dítkami nemohuce sa dostatečne wichovat tak techdi wedla hodnowerneho pokonani z kazdim skončeni učinice Rolu se Stawanim swoju odpredajice wecite do Slawnej Stolice Krasovszkej bivat prejist si umujenil...*“²⁹

Konkretizáciu lokality, do ktorej emigranti smerovali nám potvrdzuje i kronika starobystrického farára Jána Holáča v zázname pre rok 1837, čo bolo síce neskôr, avšak dôležitý je hlavne lokalizácia migračných cieľov: „*Rok 1837. Pozornosť si zasluhuje tým, že bol veľmi chladný a neúrodný. Preto v tomto roku sa vysťahovalo veľa ľudí do Krasovienskej župy a do Slavónie, kde ich prijal a pozemky im udelil gróf Peter Piačovský.*“³⁰ Holáč tu síce popisuje udalosti pre rok 1837, avšak uvádza i lokalitu Krašovskej stolice, ktorá zostala ešte i v tomto období naďalej jedným z hlavných migračných bodov. Zároveň potvrdzuje zlé poveternostné podmienky a neúrodu, ako hlavné príčiny migračných vln z oblasti Kysúc. Holáč sa tiež zmieňuje aj o Slavónii. Ani to nebol nový jav, nakoľko už v počiatkoch 19. storočia sa tam vysťahovali migranti z Kysúc. Napríklad už v roku 1811 tvorili podstatnú časť novozaloženej obce Ledeník.³¹ Pozitívnym úkazom vysťahovalectva na Kysuciach bolo, že v obciach bola zrazu väčšia výmera poľnohospodárskej pôdy na výživu jedného obyvateľa, čím sa o niečo zlepšili podmienky pre život v tejto oblasti.

Po dlhej ceste do Krašovskej stolice našli migranti úplne iné podmienky ako očakávali. Žiadne hospodárstva a pozemky im nikto zadarmo prirodzene nedal. Usadiť sa tu síce mohli, ale museli dokázať, že majú potrebnú finančnú hotovosť aspoň 300 zlatých. Keďže väčšina vysťahovalcov boli želiari a podželiari, ktorí nemali takmer žiadne finančné zdroje, tak i tu sa po príchode museli biedne živiť nájomnou prácou alebo službou, navyše bez akéhokoľvek príbuzenského zázemia a zväčša v cudzom prostredí.³²

Boli tu však menšie enklávy kysuckého obyvateľstva z predchádzajúceho obdobia. Už koncom 18. storočia sa usadila početnejšia skupina obyvateľstva z Kysúc v oblasti Bukoviny. Postupne vytvorili majoritnú časť obyvateľstva v Novom Solonci, Pleši a Pojana Malého. Minoritnú časť obyvateľstva tvorili i v obciach Althuta, Davideni, Mold-Banilla, Panca, Petrinoasa, Terebľeti.³³ Okrem toho v roku 1785 tvorili časť zakladajúceho obyvateľstva osady Bodonoš.

²⁷ ŠA BY, PBS, k. 318–321, Súdne záležitosti.

²⁸ ŠA BY, PBS, k. 318–321.

²⁹ Jedna z mnohých listín, ktoré konkretizujú Krašovskú stolicu ako cieľ cesty migrantov. ŠA BY, PBS, k 318–321.

³⁰ ŠA BY, pobočka Čadca, Holáčova kronika – prepis.

³¹ UŠÁK, V.: *Slováci v Chorvátsku*. Rím 1978, s. 29–30.

³² MATULA, V. – VOZÁR, J. a kol.: *Dejiny Slovenska II*. Bratislava 1987, s. 508–509.

³³ História osídlenia severo-východnej oblasti–Bukoviny [citované 3. septembra 2014]. Dostupné na internete: <http://www.slovacivrumunsku.sk/01-hist-bukov.php>

V roku 1811 na pozvanie grófa Bánffyho osídlili spoločne s migrantami z Oravy a Gemera osadu Salajka, ktorá je dnes súčasťou obce Gemelčička.³⁴ Usadili sa i v osade Budoj a Fägetu v Bihórsko-salajskej oblasti.³⁵

Tí osadníci, ktorí sa rozhodli zostať a skúšať šťastie v Krašovskej stolici si tak zakladali vlastné drobné slovenské enklávy. Je však pravdepodobné, že značná časť sa presunula do silnejších slovenských enkláv v susedných stolicách.

³⁴ História osídlenia bihórsko-slajskej oblasti [citované 3. septembra 2014]. Dostupné na internete: <http://www.slovaci-vrumunsku.sk/01-hist-bihor.php>

³⁵ HLÁŠNIK, P. – PASKOVÁ, B.: *Slováci v Rumunsku – Humánogeografické aspekty*. Nadlak 1997, s. 94–95.